

Kraków 25 kwietnia 2013 r.

o. dr hab. Zdzisław Gogoła OFMConv
Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego
Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Grabskiej – Gliwka pt.:
Arcybiskup Bronisław Dąbrowski – życie i działalność 1917 – 1997,
Warszawa 2013, mps ss. 345

Tak sformułowany temat opracowała mgr Katarzyna Grabska – Gliwka pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Józefa Mandziuka, na seminarium naukowym historii Kościoła. Recenzowaną rozprawę zaliczyć można do prac badawczych, których celem jest utrwalenie życia i działalności znaczących osób, które przyczyniły się w znacznym stopniu do funkcjonowania i rozwoju Kościoła.

Cele pracy

Autorka recenzowanej rozprawy opracowała temat dotyczący arcybiskupa Dąbrowskiego, który zajmował ważne miejsce w hierarchii Kościoła w Polsce. Postawiła przed sobą dwa cele:

1. Uzasadnienie tezy, że abp Bronisław Dąbrowski miał zasadniczy wpływ na kształt polityki Kościoła wobec komunistycznego państwa polskiego oraz przyczynił się do narodzin polskiej demokracji.
2. Przedstawienie całości życia i twórczości.

Na realizację tak postawionych celów badawczych przeznaczyła sześć rozdziałów swej pracy doktorskiej.

Konstrukcja rozprawy

Materiał zgromadzony drogą kwerendy i przedstawiony do oceny jako rozprawa doktorska składa się z : wykazu źródeł i opracowań, wykazu skrótów, wstępu, sześciu rozdziałów i zakończenia.

Rozdział pierwszy przedstawia środowisko, w którym wzrastał Bronisław Dąbrowski, genezę Małego Dzieła Opaczności Bożej i Domu Misyjnego w Zduńskiej Woli oraz działalność Zakładu Wychowawczego „Antonin”. W drugim rozdziale doktorantka omawia działalność duszpasterską i wychowawczą bohatera biografii.

Rozdział trzeci ukazuje ks. Dąbrowskiego pracującego w sekretariacie episkopatu: jako dyrektora biura sekretariatu, kierownika wydziału ds. zakonnych w episkopacie, negocjatora w sprawach kościelnych na ziemiach odzyskanych i zastępcę sekretarza episkopatu. Abp Bronisław Dąbrowski został następnie sekretarzem episkopatu Polski i ten etap jego życia przedstawiają rozdział czwarty i piąty. Natomiast ostatnie lata życia i wspomnienia prezentuje rozdział szósty.

Ocena rozprawy

Pod względem merytorycznym prezentowaną pracę należy ocenić pozytywnie. Struktura rozprawy nie budzi zastrzeżeń. Praca w sposób sugestywny i przejrzysty oddaje prawdę i atmosferę lat, na które przypada działalność abpa Bronisława Dąbrowskiego. Baza źródłowa obejmuje pięć archiwów : Archiwum Akt Nowych, Archiwum Archidiecezjalne w Łodzi, Archiwów Księży Orionistów w Zduńskiej Woli, Archiwum Domu Księży im. Jana XXIII we Wrocławiu (jedna pozycja), Instytut Pamięci Narodowej w Warszawie. Doktorantka wykorzystała źródła archiwalne i drukowane, których wykaz znajduje się na 26 stronach. Uzupełnieniem źródeł jest literatura przedmiotu zebrana na 7 stronach.

Wstęp zawiera tylko niektóre elementy które powinny się w nim znaleźć. Brak jest uzasadnienia wyboru tematu, uzasadnieniem zaś ram chronologicznych może być sam tytuł pracy. Brak przedstawienia problemu badawczego np. w formie pytań. W opisie stanu badań nad problemem autorka podaje tylko prace Petera Rainy. Bardzo skromnie scharakteryzowano korpus źródeł i metod badawczych. Autorka pomieszała źródła drukowane z opracowaniami (s.25 – 26). Opis struktury pracy jest wystarczający. We wstępie zostały przedstawione także dwa cele pracy, które są niespójne, gdyż zakres pierwszego celu mieści się w drugim (zob. rozdz. 4 i 5). Niestety przedstawienie całości życia i twórczości w jednej pracy jest niemożliwe. Prezentowana rozprawa ujmuje tylko pewien zakres życia i działalności abpa Dąbrowskiego. Uczony, który chce wszystko powiedzieć w jednym swoim dziele jest albo nieświadomy problemu albo przecenia swoje możliwości.

Praca jest jasno skonstruowana, ułatwia korzystanie z zawartych w niej informacji. Zbudowana jest w taki sposób, że autorka cytuje duże partie źródeł, przez które ukazuje różne aspekty życia ks. Dąbrowskiego. Bardzo liczne i długie cytaty z jego homilii, dokumentów urzędowych i wypowiedzi zgromadzone w jednej pracy mogą stanowić cenne źródło dokumentacji, ale nie są pożądane w tego typu opracowaniach, w których spodziewamy się inwencji i wniosków autora. Doktorantka nie ustrzegła się gloryfikacji swojego *bohatera*, a także pewnych egzaltacji. Ujęcie problematyki jest bardziej opisowe niż problemowe. Można mówić nawet o braku dystansu emocjonalnego Autorki do bohatera biografii co obniża obiektywizm w formułowaniu sądów, ocen, umiejętności redukcji kwestii mało istotnych bądź całkowicie błahych, a eksponowanie wątków pierwszorzędnych np.: *Życie Arcybiskupa można porównać do paciorków różańca* (s.40).

Trudno jest zgodzić się z tezą, którą postawiła doktorantka, że abp Bronisław Dąbrowski *na zawsze pozostanie w historii Polski i Kościoła jako najwybitniejszy sekretarz Episkopatu, obrońca prawdy, rzecznik biednych i pokrzywdzonych ;że był obok Jana Pawła II i kardynała Stefana Wyszyńskiego wyjątkową osobowością”(s.41). W rozdziale pierwszym niepotrzebnie rozbudowano tło historyczne okresu międzywojennego; na ten temat jest wiele dobrych opracowań. Poszczególne rozdziały pracy są proporcjonalne, natomiast czwarty i piąty są zbyt mocno rozbudowane (s.141), to jest połowa rozprawy. Doktorantka przytacza bardzo wiele szczegółów, bądź odchodzi od tematu zasadniczego, a to wprowadza pewien chaos. Ponadto autorka zastosowała dosyć kontrowersyjną metodę korzystania ze źródeł archiwalnych, cytując je w tekście w ilości kilkunastu wierszy na stronach. Cytowań takich jest w pracy bardzo wiele, zbyt wiele. Wydaje się, że doktorantka nie do końca panuje nad tekstem, o czym świadczą zbyt częste i długie opisy pewnych miejsc, wydarzeń, osób, z którymi arcybiskup co prawda miał kontakt, ale szczegółowe opisywanie tego w tej pracy jest zbędne; nie na temat. Nie wszystkie tytuły rozdziałów sugerują treść w nich zawartą, np. rozdz. drugi (s.78-102). W zakończeniu brak głównych wniosków. Powtórzenia ze wstępu. Na uwagę zasługują także postulaty badawcze umieszczone w zakończeniu, mianowicie: *na monografię czekają postacie wielu biskupów*, czy to wynika z tej pracy?; sugestia podjęcia dalszych badań nad postacią abpa Dąbrowskiego (praca habilitacyjna) oraz opracowania wkładu Kościoła katolickiego w doprowadzeniu do agonii komunizmu.*

Uwagi natury merytorycznej

Uwagi, które przedstawiam są do uwzględnienia i poprawy bądź do dyskusji.

- Co zyskuje historia Kościoła dzięki tej pracy?
- Praca w znacznej mierze jest panegirikiem; doktorantka unika trudnych tematów, mało osobistych wniosków. Fascynacja osobą nie powinna powstrzymywać doktorantki od krytycznych i obiektywnych prób oceny postaci abpa Dąbrowskiego.
- Ze względu na sposób wykorzystania materiałów źródłowych i opracowań wydaje się, że szczególnie pomocnymi w poszerzaniu objętości pracy doktorantki są: historyk Peter Raina i abp Bronisław Dąbrowski. Na niektórych stronach, np. od strony 62 – 90 niemal połowa każdej strony jest cytat; strony 135 – 175 aż 70 razy cytowane są prace Petera Raina.
- Swoisty popis stanowi zakończenie pracy, które powinno zawierać wnioski i całościowe podsumowanie. Tymczasem na 8 stronach znajdujemy bardzo mało tekstu, których autorką jest doktorantka; resztę stanowią cytaty z homilii abpa Dąbrowskiego. Zakończenie zaczyna się od zdania: *Dobiegły końca rozważania dotyczące życia* – tak zwykli kończyć swe opowieści bajkopisarze.
- *Abp Dąbrowski różnił się więc od innych kapłanów przede wszystkim pełnym zrozumieniem spraw ludzkich* – (s. 342); czy zatem należy rozumować, że tysiące kapłanów w Polsce nie rozumiało spraw ludzkich?

- Autorka w zakończeniu stawia postulaty badawcze związane z życiem abpa Bronisława Dąbrowskiego; sugeruje opracowanie monografii innych biskupów. Doktoranta nie odróżnia zatem monografii od biografii; monografia jednej osoby nosi nazwę biografii.
- W pracy brakuje relacji osób żyjących, doktorantka nie skorzystała także z archiwum Sekretariatu Episkopatu Polski ani z innych jeszcze archiwów dostępnych które by ubogaciły warsztat naukowy i poszerzyły bazę źródłową rozprawy.
- Jaką miarą doktorantka mierzy innych sekretarzy, tych z przeszłości i przyszłości twierdząc, że abp Dąbrowski *na zawsze pozostanie w historii Polski i Kościoła jako najwybitniejszy sekretarz* (s. 41). Podobne oceny stosuje także do ks. Jana Alojzego Orione „*była to postać niezwykle mająca wpływ nie tylko na kształt Kościoła katolickiego we Włoszech, ale i całego świata, zwłaszcza Polski*. Pytam zatem jaki miał wpływ ks Jan Alojzy. Orione na konkordat zawarty między Polską a Stolicą Apostolską w 1925 r albo na rewindykacje dóbr zakonnych w Polsce w okresie międzywojennym.?
- Czy Autorka nie nadużywa kwantyfikatora dużego (określenie w logice) w ocenie i możliwościach opisywanych osób i wydarzeń ?
- Omawiane we wstępie książki i opracowania powinny być umieszczone w przypisach.
- W przypisach - w cytowanych publikacjach często brakuje podanej strony np. s.48,49,55.

Uwagi natury formalnej

- Ze względu na fakt, że recenzent nie powinien pełnić roli korektora, dlatego sygnalizuję tylko niektóre problemy gramatyczno – stylistyczne. Trzeba powiedzieć, że w pracy jest zbyt duża ilość błędów gramatycznych i stylistycznych np. na stronie 128 „poruszył problem trudności wyrażone”, winno być trudności wyrażonych, „nieodpowiednie osoby zajmowały stanowisk”, powinno być zajmowały stanowiska, omówił projekty współpracy oraz przygotowaniach”, winno być ... oraz przygotowania, „list do biskupów ordynariuszów”, winno być ordynariuszy, (s.129) itp.
- Tytuł „Działalność w Zakładzie Wychowawczym Antonin na ulicy Barskiej w Warszawie ” – formę „na ulicy” używa się w języku potocznym, nie można w pismach urzędowych i pracach naukowych.
- Kleryk Dąbrowski złożył śluby zakonne *ale tylko na miesiąc* (s. 65), nie ma takiej praktyki w życiu zakonnym, aby na okres miesiąca składać śluby, był to zapewne rok czasu.
- W pracy znajduje się także wiele niefortunnych sformowań, np. „ludowy charakter religii katolickiej” (s. 51)– co to znaczy?, w tytule podrozdziału „Rzut oka na dzieje...” (ss. 54 i 103) – pojęcie bardzo nienaukowe. „Przekazał swoje słowa nie tylko w formie pisanej, ale i wysłuchanej z magnetofonu” (s.130)– nadaje się to raczej do żartów z zeszytów

szkolnych.. W tekście rozprawy znajdują się powtórzenia partii materiału, np. s. 76, 77 oraz 85 i 90.

Konkluzja

Temat dysertacji doktorskiej jest interesujący, aczkolwiek nie odkrywczy. Doktorantka włożyła wiele pracy by ukazać sylwetkę abpa Bronisława Dąbrowskiego. Zgromadzone w recenzowanej rozprawie materiały źródłowe, sposób ich wykorzystania, sposób argumentowania, wyciągania wniosków ukazują jednak słabo opanowany warsztat naukowy. Zakładam, że recenzje i cały proces przewodu doktorskiego uzupełni zauważone braki warsztatowe. Rozprawa przed opublikowaniem jej drukiem musi być poprawiona i uzupełniona. Tak rozumując wnoszę o jej uznanie i dopuszczenie pani mgr Katarzyny Grabskiej – Gliwka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

O. Łukasz Gogola